

ЗА „КАВАЛЕРИТЕ НА ЕКЕБУ“ ОТ РИКАРДО ДЗАНДОНАЙ
И МОЕТО УЧАСТИЕ В ГЛАВНИЯ ЖЕНСКИ ПЕРСОНАЖ В СПЕКТАКЛИ
НА ОПЕРАТА В ТРИЕСТ

Мариана Пенчева

Рикардо Дзандонай (28 май 1883 – 5 юни 1944) е роден в Борго Сакко, близо до Роверето, област Тренто, до Първата световна война принадлежаща на Австро-Унгария. Започва да учи музика при Винченцо Джанферари в Музикалното училище на своя град, за да продължи в Музикалния лицей „Росини“ в Пезаро при Пиетро Маскани. Завършва за три години (от 1898 до 1901) пълния курс на обучение по композиция, предвиден за девет години. Оттогава Дзандонай избира Пезаро за свое постоянно местоживееене.

Още от началото на професионалния си път е забелязан в музикалните среди на Милано, където Къща Рикорди го прави един от своите композитори с намерението той да бъде наследникът на Пучини. Силният му театрален инстинкт го насочва веднага към операта, за чието структурно обновление има принос. През 1935 г. L'Accademia d'Italia му присъжда наградата „Мусолини“ за изкуствата¹. През 1940 г. става директор на Консерваторията в Пезаро.

---

¹ По: Enciclopedia pratica. Milano: Bompiani, 1938, vol, 2, p. 492.

Умира през 1944 в Convento del Beato Sante в Момбарочо, където е бил изселен, след като нацистите конфискуват дома му. След края на войната, през 1947, тленните му останки са преместени в Роверето, в гробището на Борго Сакко.

Известно е, че „Кавалерите на Екебу“ е била операта, на която Дзандонай е възлагал изключително големи надежди, произведението на неговата творческа зрелост, опусът, който е смятал за най-доброто в творчеството си. Операта се изпълнява за първи път на 7 март 1925 г. в Миланската Скала под диригентството на Артуро Тосканини². Представят се общо шест спектакъла. В състава влизат Франко Ло Джудиче (Йоста Берлинг), Елвира Казаца (Командирката), Мария Луиза Фанели (Анна), Бенвенуто Франчи (Кристиано), Фернандо Аутори (Синтрам).

Може би за големия успех, който има тази първа постановка, е допринесъл по някакъв начин и фактът, че една година преди това излиза филм по романа на Селма Лагерльоф „Сага за Йоста Берлинг“, или „Кавалерите на Екебу“. Създател на филма е един от големите майстори на нямото кино, Мориц Стилер, и в него играе една съвсем млада дебютантка – Грета Гарбо. Филмът придобива световна известност и като че по случайност подготвя публиката за появата на операта на Рикардо Дзандонай по същия сюжет през следващата година.

Само няколко седмици след премиерата в Миланската Скала на 28 март операта дебютира и на сцената на Театър Костанци в Рим под диригентството на Едоардо Витале с Франческо Мерли и Матилде Бланко-Садун в главните роли, а на 28 юли е осъществено и първото южноамериканско представление – на сцената на Театро Колон в Буенос

---

² За хронологията на представления на операта изпълнителския състав вж.: **I Cavalieri di Ekebú** di Riccardo Zandonai. Fondazione. Triest: Teatro Lirico „Giuseppe Verdi“. Stagione liricae di balletto 2004 – 2005, p. 5 – 6; вж. също: **Cagnoli**, Bruno. Riccardo Zandonai. Trento: Societa di Studi Trentini di Scienze Storiche – Editrice Temi, 1978 (ristampa anastatica: Rovereto: Accademia degli Agiati – Calliano, Trento: R. Manfrini, 1983), p. 394 – 395.

Айрес, където диригент е Тулио Серафин (в състава са Франческо Мерли, Флора Перини, Нинон Валин, Джузепе Де Лука и Армандо Дидур).

На 6 август самият композитор дирижира една продукция в Teatro Vittorio Emanuele в Римини, която на 20 август се изпълнява и в Teatro Rossini в Пезаро, а в състава влизат отново първите изпълнители на ролите на Йоста Берлинг и Командантката – тенорът Франко Ло Джудиче и мецосопранът Елвира Казаца. Още в края на същата година, на 24 декември, Тосканини отново дирижира спектакъл на „Кавалерите на Екебу“ в Миланската Скала, като по този начин затвърждава нейния успех. През 1928 Дзандонай сам застава зад пулта и дирижира първото представление на „Кавалерите на Екебу“ в родината на самия сюжет – Швеция. Оттогава операта става една от най-често играните и обичани италиански опери в тази страна

„Сага за Йоста Берлинг“ е първият и най-известен роман на шведската писателка и носител на Нобелова награда през 1909 г. Селма Лагерльоф. Операта по този сюжет е ситуирана в Екебу, шведска територия – в далечна епоха. Това нарочно мистериозно обяснение не дава точна представа за историческия момент, в който се развива действието. Според някои изследователи той е в Средновековието, предвид предпочитаните от Дзандонай епохи в предишните му произведения. В действителност многобройните преплетени в този роман истории се случват през 20-те години на XIX век (както самата Лагерльоф отбелязва в първата част на въведението към романа си)³.

През 1919 г. Дзандонай възлага първо на либретиста Джузепе Адами (либретист на „Лястовичката“ и „Мантията“ на Пучини) да му подготви оперна адаптация по романа за Йоста Берлинг. Адами му обещава, че ще го

---

³ Вж.: Streicher, Johannes. Riccardo Zandonai sulle orme di Selma Lagerlöf. – In : *I Cavalieri di Ekebu...*, p. 9 – 30.

направи до края на годината. Впоследствие, по съвет на журналиста и близък съветник по литературните въпроси на Дзандонай Никола д'Атри, с когото е в непрекъсната кореспонденция, композиторът решава да помоли за сътрудничество Артуро Росато вместо непрекъснато заетия и претрупан с работа Адами (нещо, от което се е оплаквал дори и самия Пучини).

Едва след като завършва операта си „Жулиета и Ромео“ и дирижира първите ѝ представления, Дзандонай се захваща с композирането на „Кавалерите на Екебу“ (става дума за пролетта на 1923). Завършва я през 1924 и се заема с оркестрацията ѝ, като всеки ден оркестрира по 14 – 15 страници, за да успее да завърши абсолютно всичко преди началото на сезон 1924/1925, когато операта е трябвало да бъде играна на сцената на Миланската Скала⁴.

В творбата си Дзандонай отдава особено голяма роля на хора (особено мъжкия), дори може да се каже, че той е главното действащо лице. По отношение на масата звук и хоровия мащаб „Кавалерите на Екебу“ са сравними с Вагнеровите „Лоенгрин“ и „Залезът на боговете“. Друга опера, с която е възможна асоциация, е „Борис Годунов“, където също е отредена централна роля на хора.

В търсене на автентичен музикален материал, за да предаде специфичната атмосфера на сюжета, Дзандонай заимства някои северни народни мелодии. Приблизително по същото време тези мелодии са били използвани от Ермано Волф-Ферари за операта „Слай“. По този повод се заражда и полемика с германския музикален критик и етномузиколог Хайнрих Мьолер, който обвинява Дзандонай в плагиатство⁵. Наистина, сравнявайки „Кавалерите на Екебу“ и „Слай“, няма как да не останем с впечатление, че Дзандонай и Волф-Ферари са привлекли едни и същи

---

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

музикални източници, трансформирайки ги по своему. Особено силно се открояват приликите между женския хор от първо действие на „Кавалерите на Екебу“ и този от второ действие на „Слай“. Това не е единствената прилика между двете опери. И двамата герои – и Йоста Берлинг, и Слай – живеят вън от рамките на обществото, тъй като не са успели да се преборят със зависимостта си към алкохола. Освен това и двамата са свързани със своя статут на „поети“. По отношение на ролята на Командирката (La Comandante) „Кавалерите на Екебу“ е част от друга категория опери, при която един силен и властен женски характер доминира над голяма група мъже. В този смисъл предшественици на операта на Дзандонай са например Минни от „Момичето от Запад“ на Пучини, Лейди Макбет от „Макбет“ на Верди, Азучена от „Трубадур“ на Верди и Кундри от „Парсифал“ на Вагнер: последната точно по същия начин, като Командирката, е водач на група мъже ловци, в същото време е изгубена и отхвърлена от обществото (и партията на Кундри е предназначена за тъмен и драматичен глас като Командирката).

Първото представление на „Кавалерите на Екебу“ съвпада по време с първите представления на два други шедьовъра на оперното изкуство: „Турандот“ на Джакомо Пучини (Ла Скала, Милано, април 1926) и „Воцек“ на Албан Берг (Берлинска държавна опера, декември 1925), но за разлика от тях операта не е могла да се наложи трайно в музикалните среди. В Италия, след първоначалния ентузиазъм при първото представление, в последвалите няколко години операта е поставяна изключително рядко, а след смъртта на Дзандонай през 1944 г. италианските театри забравят за „Кавалерите на Екебу“.

Постановката в Триест с мое участие през октомври 2004 г. се реализираше с пауза от 45 години спрямо предишното ѝ представяне в същия театър, което е било единственото в Италия за този изключително дълъг

период (ноември 1959). Има едно концертно изпълнение на операта в Роверето (по случай честването на стогодишнината от рождението на композитора през 1983) в Миланската Скала под диригентството на Джанандреа Гавацени и с участието на хора и оркестъра на РАИ – Милано. От това изпълнение е реализиран и единственият аудиозапис на операта, съществуващ и до днес. Изпълнители са Ландо Бартолини (Йоста Берлинг), Фиоренца Косото (Командирката), Джина Лонгобардо Фиордализо (Анна), Роберто Ферари Ачайоли (Кристиано) и Марио Лупери (Синтрам).

След спектаклите в Триест с мое участие същата постановка на „Кавалерите на Екебу“ се представя и на сцената на Театро Белини в Катания през януари 2006 под диригентството на Даниеле Калегари. Изпълнители са Дарио Волонте и Константин Андреев (Йоста Берлинг), Лучана Д’Интино и Мария Нунция Менна (Командантката), Патриция Орчани и Дориана Милацо (Анна), Кармело Карузо и Карло Канг (Кристиано), Марио Лупери и Рикардо Ферари (Синтрам).

Няма да сгреша, ако кажа, че Командирката е един изключителен персонаж, който по определени характеристики и мащаб трудно може да намери съперници. Това е почти Вердиев образ, който събира в себе си веризъм, социален реализъм и поетична театралност.

Освен вече посочената огромна роля на хора в операта на Дзандонай, персонажът на Командирката е този, с който композиторът внася истински ново звучене във вокалната драматургия на италианската опера от XX век, а бих казала, дори на европейската. Това е величествена мецосопранова роля, която имах огромното удоволствие да изпълня за откриването на сезона 2004/2005 г. в оперния театър в Триест, Италия.

Диригент беше Стивън Меркурио, постановката е дело на известния театрален режисьор Федерико Тиечи. В състава фигурираха: Мариана

Пенчева (Командирката), Виктор Афанасенко (Йоста Берлинг), Амарили Ница (Анна), Карло Стриули (Синтрам) и Лука Граси (Кристиано) в главните роли. Командирката присъства през цялото време в драмата, дори когато не е на сцената – един могъщ двигател на действието, характер, чийто жизнен път с падение, извисяване и пак падение представя най-дълбоката същност на самата опера.

Трудно е да се намери в целия музикален театър на изминалия век подобна роля за мецосопран-контраалт като главно действащо лице, която да е толкова монументална и завладяваща. Това не би могла да бъде например впечатляващата Zia Principessa от „Сестра Анджелика“ на Джакомо Пучини, нито Роза Мамаи от „Арлезианката“ на Франческо Чилеа, смразяващата Еудосия от „Пламъкът“ на Оторино Респиги или която и да е било друга паметна фигура: всяка от посочените героини има ограничения от драматургична гледна точка и може да се нарече по-скоро „допълващ персонаж“.

Мецосопранов образ с темперамента на Командирката би могъл по-лесно да открие аналогия в руските опери или пък сред величествените образи на Яначек (ужасната Костелничка от „Йенуфа“ или Кабаниха от „Катя Кабанова“). По други показатели бих могла да сравня Командирката с Клитемнестра от „Електра“ на Рихард Щраус или – в агонизиращата строгост – с Мадам дьо Кроаси от „Диалозите на кармелитките“ от Франсис Пуленк. Наистина това е персонаж, който аз изпълних с огромно удоволствие и искрено желание да успея да осъществя многобройните авторски изисквания по възможно най-добрия начин и за който получих изключително ласкави отзиви от международната оперна критика.

Надявам се тази завладяваща творба рано или късно да намери място и на българска сцена, за да зарадва всички почитатели на оперното изкуство у нас, които несъмнено заслужават да имат възможност да я видят.

Снимки от спектакъла на „Кавалерите на Екебу“ в Триест през 2004 г.

